

տէրիք Մուրատեանը Գերմանիոյ աստուածաբանական համալսարանը աւարտած ու յարգուած պրոֆեսոր է: Յարգելի աստուածաբան Ֆրէտէրիք Մուրատեանը Ազգային Սահամանադրութիւնն և Երուսաղէմի 88-ի կանոնադիրը ուսումնասիրելով՝ պատրաստել է մի աշխատութիւն որի մի պատճէնը Երուսաղէմի նախկին Տեղապահ Տ. Դանիէլ Արքեպիսկոպոսն ուղարկել է Ազգիա Վեհափառ Կաթողիկոսին: Հարկ համարեցինք այստեղ բերել այդ կարևոր աշխատութիւնն ամբողջութեամբ՝ ծանօթացնելու Արարատի ընթերցողներին Երուսաղէմի պատրիարքական ընտրութեան եղանակին վերաբերեալ խնդիրներին:

Բ. Վ. Ա.

Դիտողութիւնք ինչ ի խնդիր ընտրութեան պատգիարհին
Առաքելական Աթոռոյ Ս Յակովբեանց յԵրուսաղէմ

Ա.

Պատրիարքն Առաքելական Աթոռոյ Երուսաղէմի Գահակալ Պետն է Միաբանական Ուխտին ա. Յակովբեանց, միանգամայն Առաջնորդ Պատրիարքական վիճակին Երուսաղէմի Հոգևոր Հովուապետ Հայ ժողովրդոց բնակելոց ի սահմանս իւրոյ վիճակին, որ կը բովանդակէ, բաց ի մայրաքաղաքէն Երուսաղէմէ, զթեմս Բեթղնէն, Յոպպէի, Բերութի և Դամասկոսի, որք առանձին առանձին տեսչութիւնք, կամ՝ որ նոյնն է՝ եպիսկոպոսական թեմք են, թէպէտ ևս տկանխակալ իմն սովորութեան յայժմուս սոսկ միաբան վարդապետք կը վարեն անդէն զպաշտօն հովուական: Այսչափ է միայն յարգի ժամանակիս Երուսաղէմի Պատրիարքի իշխանութեան շրջանակն, այլ սակայն երբեմն նաև ի վերայ Եզրիպոսի և Կիպրոս կղզւոյն կը տարածանէր իւր իշխանութիւնն: Իսկ վասն բազմապատիկ առաւելութեանց Ս. Քաղաքին և անհամեմատ պատուականութեան նորին, Պատրիարքն Երուսաղէմի կը վայելէ մեծամեծ իմն ճոխութիւն և պատիւս երևելիս ևս կարգի եկեղեցական նուիրապետութիւն, որպէս և յիւր քաղաքայինս:

Միաբանութիւն Ս. Յակովբեանց, որ՝ յանուն Հայ Ազգին՝ ի Ս. Տեղիս Հայոց առանձինն իրաւանց և ստացուածոց պաշտպանութեան պաշտօնն կը կատարէ,—վասն զի յայտ իմն է՝ թէ այս ամենայն իրաւանց և ստացուածոց Տէր՝ Ազգն է, միահամուռ և ևս տ

անձնիր անհատի, իսկ Ս. Յակ. միաբանութիւնն յոկ աւանդապահ պաշտօնակար են՝ որոց յանձնած է Ազգն զայդ գործ պատանան, — Օսմանեան Պետութեան հպատակ է, հաստատեալ ի սահմանա Օսմանեան պետութեան, և ըստ այնմ անկեալ ընդ օրինօք և պայմանօք նոյն տէրութեան: Միաբանութեան անձնակալ դուին, Պատրիարքն, իւր իշխանութիւնն և պաշտօնն կը վարէ ըստ իրաւանց կանխակալ իմն սովորութեանց և համեմատ Կանոնադրքի մի՝ զոր տուած է այժմու յիշատակեալ միաբանութեան բարձրագոյն Ազգային իշխանութիւնն Համօրէն Հայոց ի թուրքիա, այս է՝ արդի ի կիրարկեալ Վանոն Միաբանական Ուխտին Առաքելական Աթոսոյ Արքայ Յակովբեանց ի Սուրբ Երուսաղէմ. վերաքննեալ ի Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ և բարեփոխմամբ հաստատեալ Ազգային Երեսփոխանական Ժողովոյ ի նիստ Ը. 18 մարտ 1888, և հրամայեալ ի գործադրութիւն յԱմենապատիւ Տ. Տ. Յարութիւն Արքայան Պատրիարքէն Կ. Պօլսոյ 1888. (տպագրեալ ի վանս ս. Յակովբեանց 1888):

Սոյն Կանոնադիր զպաշտօն և զպարտիւ Պատրիարքին կարգեալ սահմանէ այսպէս.

«Յօդ. 21. Սրբոյ Յակովբեանց Առաքելական Աթոսոյ վարչութիւնը յանձնուած է Երուսաղէմի ս. Պատրիարքին, որ կը գործէ օրինաց սահմանին մէջ՝ ըստ արամայրութեան սոյն կանոնադրոյ՝ աջակցութեամբ միաբանութեան: Պատրիարք եւ միաբանութիւն համալսու են առ Ազգն՝ Կ. Պօլսոյ Երեսփոխանական Ժողովոյն միջոցաւ»:

Յօդ. 22 սահմանէ՝ թէ պատրիարքն միաբանական ընդհանուր Տնօրէն Ժողովոյ նախագահն է և պետ գործադիր իշխանութեան:

Ապա յօդ. 23 մի ըստ միօջէ կը թուէ Պատրիարքին պաշտօնի և պարտաւորութեանց հանգամանքն, յորոց միջի առանձինն յիշատակի արժանի է այն՝ թէ պատրիարքն պարտի «Ազգային կեդրոնական վարչութեան աջակցութեամբ՝ հսկել ս. Աթոսոյ իրաւաց եւ պարսեաց վրայ, համաձայն Կանոնագրիս եւ Ազգային Սահմանադրութեան»:

Իսկ վասն բնօրոքեան Պատրիարքի արդի ճառեալ Կանոնադիր կարգեալ սահմանէ զայս ինչ.

«Յօդ. 26. Ս. Երուսաղէմի Առաքելական Աթոսոյ Պատրիարքն Ազգային Երեսփոխանական Ժողովով կ'ընտրուի միաբանութեան ներկայացրած ընտրելոց մէջէն, որոց ջոշակը կը պատրաստուի հետեւեալ կերպիւ.

«Նախ՝ միաբանական ընդհանուր Ժողով կը դումարի՝ միաբանութեան ամբողջ եկեղեցական անդամոց... կէսէն գէթ մէկ աւելի

թուով, ընդ նախագահութեամբ պատրիարքական Տեղակայի, որ կը յիշենէն ժողովականաց պատրիարքական ընտրութեան արժանաւորութեան հանգամանքը, և կը հրաւիրէ զնոսա խզի մօտը կատարել իրենց ընտրութիւնը:

«Իւրաքանչիւր ընտրող թղթի մը վրայ կը գրէ այն ամէն միաբան եպիսկոպոսաց և վարդապետաց անունները, որք երեսուն և հինգ տարին լրացուցած, և Օսմանեան Տէրութեան հպատակ ըլլալով, ըստ իւր խզի՝ կրօնական, բարոյական և ուսումնական բարեմանութեամբք արժանի են պատրիարքական Գահը բարձրանալու:

«Բուճահամար կը կատարուի սոյն քուէից, և առաւելագոյն քուէ ստացող անուններէն քուէից առաւելութեան կարգաւ եօթն անձինք որոշուելով՝ առաջին ցուցակ մը կը պատրաստուի եօթն քննելեաց:

«Ժողովականք երկրորդ անգամ քուէարկութեան կը հրաւիրուին՝ սոյն եօթն քննելեաց ցուցակին մեջէն միայն երեք անձի վրայ քուէելին ամփոփելու պայմանաւ և քուէահամար կատարուելով երկրորդ ցուցակ մը կը պատրաստուի երեք քննելեաց՝ իւրաքանչիւրին ընդունած քուէից առաւելութեան կարգաւ, իսկ եթէ երկու ընտրութեանց ժամանակ հաւասար քուէներ պատահին՝ վիճակաւ կորոշուի ընտրելին, և սոյն երեք քննելեաց ցուցակ՝ իւր արժանաւորագունից քննելեաց ցուցակ՝ հանդերձ առաջին եօթն քննելեաց ցուցակաւ և իւրաքանչիւր ընտրելոյ անցեալ պաշտօնավարութիւնը [փոխանակ բառիդ «անցեալ պաշտօնավարութիւնը» 1881-ի Կանոնագիրն դիպողագոյնս և առաւել իրաւամբք ունէր՝ «բարեմասնութիւնքն և արդիւնքն» այս նորանշան փոխանակութիւն պէտք չունի առանձինն մեկնութեան, զի պատճառն չէ ինչ դժուարիմաց] նկարագրող տեղեկագրով կը ներկայացուի Ազգային երեսփոխանական Ընդհանուր Ժողովոյ, անոնց մեջէն կընտրէ զՊատրիարքն Ս. Երուսաղէմի, Կ. Պօլսոյ Պատրիարքի ընտրութեան արամադրութեան համեմատաւ:

Արդ՝ յայտ կանոնադրութենէ յայտ յանդիման ցուցանի՝ թէ

1. Երուսաղէմի պատրիարքն կընտրուի յԱզգային երեսփոխանական Ընդհանուր Ժողովոյ քննելեաց ցուցակի մի (յայտնապէս մի միայն ցուցակի) մէջէն, զոր Ս. Յակ. Միաբանութիւնն կը մատուցանէ. թէ երբ կը պատրաստուի այդ ցուցակ, ճշգիւ չէ նշանակուած, որպէս պարտն էր, զի միաբանական Ընդհ. Ժողովոյ գումարման ժամանակակէտն բնաւ չէ սահմանուած: Միաբանութիւնն ըստ այսմ չունի իրաւունք քննելոյ, այլ միայն զքննելիս առաջարկելոյ. ապա ուրեմն ճշ եթէ քննութեան, այլ լոկ առաջարկութեան իրաւունք մի արուած է Միաբանութեան:

Ի դէպէ թերեւ հարեանցի իմն յիշել աստէն և ի քնին մա-

տուցանել՝ թէ Հայ ժողովուրդք պատրիարքական վիճակիս ոչինչ մասն ունին յայդ գործ: Այն ժողովուրդ, որ զօրութեամբ Ռուսական պետութեան չնորձած արդարակէիս օրինաց կը վայելէ իրաւունքն՝ ի ձեռն իւր աշխատական պատգամաւորի մասնակից լինելոյ ընտրութեան ս. Կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց, բնաւ ամենեւին իսկ զրկեալ է յամենայն ուղղակի կամ անուղղակի զօրծակցութենէ կամ կցորդութենէ յիրս ընտրութեան իւրոյ պատրիարքին, իւրոյ առանձինն Առաջնորդին կամ Հօտապետին: Ո՞չ ապաքէն անպատեհութիւն մի է այդ, նաև զրկանք իմն բնական իրաւանց ժողովրդեան, արտաքոյ իսկ վաղնջուց սովորութեան և կանոնաց Հայաստանեայց ս. Եկեղեցւոյ: Միթէ պատրիարքական վիճակիս Հայ ժողովուրդք նուազ հարազատ Հայագարմ են, քան զՀայ ժողովուրդս այլոց վիճակաց ի Թուրքիա. միթէ չմարթեն արդեօք ասել իրաւամբ, նկատմամբ միաբանութեան ս. Յակ., թէ յոր ինչ ոք յաղգակցաց մերոց համարձակիդի, համարձակիմք և մեք. Հայկազունք իցեն, և մեք. Հայաստանեայց Առաքելական ս. Եկեղեցւոյ անդամք իցեն, և մեք. զաւակ Հայկայ իցեն, և մեք:—Այլ արդ, պատեհ ժամ է, և ձեռնհաս օրինաւոր Ազգային իշխանութեանց անկ է՝ բարեջան ազգասիրութեամբ, բարևյօժար և բարեհրաման, ի նկատ առնուլ զայս կարևոր խնդիր և այսուհետև ի բաց բառնալով զկրճիմն՝ դարման տանել այժմու յիշատակեալ պակասութեան: Մտնաւանդ զի դարձեալ Երուսաղէմի պատրիարքական վիճակի Հայ ժողովուրդք մինչև ցայսօր բնաւ չեն մասնակցաց ընտրութեան Ազգային Երեսփոխանաց, մինչդեռ ըստ Ազգային Սահմանադրութեան ունին զայդ իրաւունս. վասն զի ի ցուցակի բաշխման Ազգային Երեսփոխանաց՝ Առաջնորդական վիճակն Երուսաղէմի նախ և առաջին յիշուած է ի կարգի վիճակաց և առընթեր մի Երեսփոխան նշանակուած: Թէ վասն քրայդ խնդիր ի սկզբանէ զանց առնուած է,—թէ արդեւ լոկ անփութութեամբ ժողովրդեան կամ Առաջնորդաց, առ անդիտութեան կանոնաց, և կամ վասն այլոց ինչ պատճառաց,—չէ տեղւոյս ճշդիւ գտակաւ հետազօտել, իցէ այդ որպէս և իցէ, յայտ իսկ է՝ թէ պատկանեալ իշխանութեանց անկ է տնօրինել զպարտուպատշաճն, որպէս զի Հայ ժողովուրդք վերասացեալ վիճակիս, ըստ օրինաց Ազգային Սահմանադրութեան կանոնեալ կարգք կազմակերպուելով, իրաւունք և պարտիք նոցա որոշուին և սահմանուին:

2. Միաբանական Լնդհանուր Ժողովն օրինական բազմութեամբ ի մի վայր գալով, ընտրելաց ցուցակ մի կը պատրաստէ, այնպէս որ իւրաքանչիւր ընտրող «այն ամեն միաբան եպիսկոպոսաց և վարդապետաց անունները», որք պահանջուած կանոնական հանգամանքն ունին, ըստ այսմ մի, երկու, երեք և կամ աւելի թուով անուն, «թղթի մը վրայ կը գրէ». հետեւաբար բաւեռութեանց քիւն

սանճանաւոր չե՛, այլ ի միջե՛ սկսեալ մինչև ցնամօրէն իսկ վերագոյն յիշատակեալ անձինս մարթի բովանդակել, և ո՛չ թէ, որպէս ամանք վրիպանօք կարծեն, մինչև ցեթն եւեթ անուն:

3. Ապա ըստ կարգի առաւելութեան տուեալ քուէից եւթն անուանք կորոշուին, և կը կազմուի սոցա ցուցակն. իսկ այս «առաջին ցուցակ եւթն բնօրեկեաց» պէտք է ձշղիւ միայն եւթն անուն բովանդակէ, ո՛չ աւելի և ո՛չ նուազ թուով:

4. Յետ այսորիկ լոկ ի վերոյիշեալ եւթն ընտրելեաց երկրորդ քուէարկութեամբ կընտրուին երեք անձինք, և կը կազմուի «երկրորդ ցուցակն երեք բնօրեկեաց», իբրեւ «առժամաւորագունից բնօրեկեաց ցուցակ», ուստի սոյն այս երկրորդ ցուցակ կը բովանդակէ զանուանս երբից անձանց, որք զառաւելագոյն թիւ քուէից ստացած են:

5. Հուսկ յետոյ սոյն երկոյն ցուցակք կը մատուցուին Ազգային երեսփոխանական Ընդհանուր Ժողովոյն, որ ըստ կամս՝ կամ ի միջե՛ (այսինքն՝ յերիցն) և կամ ի միւսմէ (այս է յերթանցն) կընտրէ զպատրիարքն երուսաղէմի, «Վ. Պօլսոյ պատրիարքի բնօրութեան քաւարութեան համեմատ»:

Ահաւասիկ եղանակ պատրաստութեան կրկին ցուցակաց Պատրիարքական ընտրելեաց ի ձեռն միաբանութեան ս. Յակովբեանց: Եւ միանգամայն իսկ ասացեալ, այժմու յիշատակեալ միաբանութիւն արդեամբ ո՛չ եթէ բնօրութեան իրաւունք մի ի գործ արկանէ, այլ ունի լոկ յայտ առնել զիւր կարծիս զբնօրեկեաց, առաջի առնելով Ազգային երեսփոխանական Ընդհանուր Ժողովոյ կրկին ցուցակս անուանց եւեթ, զիւր քուէս միայն եւթն, և ի սոցանէ՝ երից անձանց վերայ ամփոփելով:

Իսկ արդ, եթէ՛ հրեիցէ խափանիչ արգելոց պատճառաւ ընտրութիւնն յապաղի,—զի առ այս և ո՛չ մի ինչ ժամանակակէտ չէ նշանակուած ի կանոնի, որ արդարեւ օրէնսդրական իմն պակասութիւն է,—և մինչև ցկատարումն ընտրութեան, ի ցուցակս արձանագրեալ ընտրելեաց թիւն ի յանկարծական ինչ պատահարաց (որպէս մահուամբ միոյն կամ միւսոյն ընտրելեաց, և կամ այլազգ ինչ ձախող դիպումով) նուազութիւն ինչ կրէ, յայնժամ զինչ ինչ առնել իցէ:—Այսպիսի ինչ ննարաւորութիւն թուի թէ չէ կանխատեսուած, և կամ ո՛չ ըստ պատշաճի կշռադատուած, թէպէտև ճշմարտիւ յոյժ կարեւոր խնդիր է, որ անակընկալ մեծամեծ դժուարութեանց և քաղմագիմի խռովութեանց և չիփթից պատճառս կարէ տալ, որպէս և եղև իսկ:

Այլ սակայն, առ այժմ թողունք զայս խնդիր և անցնինք ի պայմանս բուն իսկ բնօրութեան:

Բ.

Նկանակ եւ պայման ընտրութեան պատրիարքի ս. Նրուսաղեմի կանոնեայ կարգեալ են ի յօդ. 21, 22 և 23 Ազգային Սահմանադրութեան Հոլոց, որոյ յօդ. 21 ունի օրինակ զայս.

«Ս. Նրուսաղեմի պատրիարքը Կոստանդնուպօլսոյ Ազգային Ժողովներուն կողմէն կրնարուի: Բայց միաբանութիւնը իրաւունք ունի իր կարծիքը՝ յայտնելու ընտրելեաց արժանաւորութեան աստիճանին վրայ՝ ներկայացման ցուցակաւ մի: Ըստ այսմ նախ և առաջ յայտ առնէ և հաստատէ վերոյգրեալ հասած կանոնիս՝ թէ

1. Պատրիարքն ս. Նրուսաղեմի յԱզգային Ժողովոց Կ. Պօլսոյ կընտրուի.

2. Միաբանութիւնն ս. Յակ. իրաւունք ունի ի մասին արժանաւորութեան ընտրելեաց զիւր կարծիս յայտնելոյ, և այն՝ ներկայացման ցուցակաւ մի:

Զայս վայր գուզենթաց և միաբան է այս յօդուած ընդ վերադոյն ճառեալ կանոնի միաբանութեան:

Ապա սոյն յօդ. 21, մեկնելով զգործողութիւն վասն պատրաստութեան վերոյիշեալ «ներկայացման ցուցակի», սահմանէ զայս ինչ.

«Պատրիարքին վախճանելէն անմիջապէս ետքը՝ յիշեալ Տեղապահը Միաբանից Ընդհանուր Ժողով կը գումարէ: Այս Ժողովը անուանց ցուցակ մը կը պատրաստէ՝ Կոստանդնուպօլսոյ եկեղեցական համագումար ժողովոյն ըրած կերպիւր»:

Աստէն սկսանի անմիաբանութիւն երկողունց կանոնադրութեանց, Ազգային Սահմանադրութեան և Նրուսաղեմեան Կանոնադրի, այնու՝ զի, ըստ վերոյգրեւոյցի, ի կողմանէ միաբանութեան ս. Յակ. մատուցեալ «ներկայացման ցուցակն» հարկ է որ պատրաստուի ճշդիւ ըստ օրինակի գործողութեան՝ զոր կը կատարէ եկեղեցական Համագումար Ժողովն վասն ընտրութեան Պատրիարքի Կոստանդնուպօլսոյ: Իսկ զայդ գործ եկեղեց. Համագ. Ժողովոյն կանոնեալ կարգէ յօդ. 2 Ազգային Սահմանադրութեան այսու օրինակաւ.

Նախ՝ յերկրորդ հասածի այժմու յիշատակեալ յօդ. 2 ի սահմանէ՝ թէ

«Ընդհանուր Ժողովը կընտրէ զՊատրիարք [Կ. Պօլսոյ] բայց Կրօնական և Քաղաքական Ժողովներն իրաւունք ունին ներկայացման ցուցակով մը ընտրելեաց արժանաւորութեան աստիճանին վրայ կարծիք տալու»:

Այս բանք ճշդիւ հանգոյն տրամադրութեան վասն Պատրիարքին Նրուսաղեմի. Ապա ի նոյն յարեալ գրէ այսպէս.

«Պատրիարքի ընտրութիւնը հետեւեալ կերպիւ կըլլայ:

Անախ և առաջ՝ Տեղագահը Օսմանեան հողին վրայ գրտնուող բոլոր եպիսկոպոսաց ցանկը կը շինէ, և իւրաքանչիւրին անուանը առջև՝ ըստ առաջին յօդուածոյ ընտրելիութեան համար պահանջուած հանգամանքը նշանակելով, կրօնական ժողովոյն կը ներկայացընէ զայն:

Ակն ժողովն ալ եկեղեցական Համագումար ժողով հրաւիրելով, րնտրելեաց ցուցակ մը կը պատրաստէ գաղտնի քուէարկութեամբ. այսինքն իւրաքանչիւր անգամ թղթոյ մը վրայ կգրէ այն ամեն եպիսկոպոսաց անունները՝ զորս կրօնական մասին անընդունելի չը համարիր: Ետքը՝ քուէահամարն ըլլալով, այն անունները յատուկ ցուցակի մը մէջ կառնուին քուէից շատութեան կարգաւ:

Ապա ուրեմն, համառօտ իսկ ասել, վերոյեղեալ հատուածի մէջ կանոնադրեալ ընտրելեաց ցուցակի պատրաստութեան ճշդիւ և ըստ ամենայնի նշանակելի նոյնգունակ նոյնանման պէտք է լինի կազմութիւն «րնտրելեաց ցուցակ»-ին, կամ, ըստ բացատրութեան Ազգ. Սահմանադրութեան 21-րդ յօդուածոյ «ներկայացման ցուցակ»-ին, զոր ս. Յակ. միաբանութիւնն պարտի մատուցանել Ազգ. Երեսփոխանական Ընդհանուր ժողովոյ: Ամին իրի գործ միաբանութեան ս. Յակ. յիշս ընտրութեան Պատրիարքի ս. Երուսաղեմի ամենայն իրօք համեմատի և հաւասարի գործոյն՝ զոր կատարէ եկեղեցական Համագումար ժողովն յիշս ընտրութեան Պատրիարքին կոստանդնուպօլսոյ. ըստ այսմ միաբանական Ընդհանուր ժողով Երուսաղեմի հանգունակ համագոր է եկեղեցական Համագումար ժողովոյ կոստանդնուպօլսոյ, և «Եօրն րնտրելեաց ցուցակ» (կամ՝ «ներկայացման ցուցակ») միոյն զոյգ համեմատ է «րնտրելեաց ցուցակ»-ի միւսոյն:

Այժմ դառնաք ի յօդ. 21 Ազգ. Սահմանադրութեան: Սա ի վերագոյն յառաջ բերեալ հատուած յարեալ յաւելու և զայս կարոր իմաստալից պատուէք.

«Բայց պէտք է որ միաբանութեան ներկայացունելիք այս ցուցակը զոնէ եօթն ընտրելեաց անուն պարունակէ»:

Այսինքն միաբանութեան ներկայացունելիք ցուցակն ԳՈՆԷ. — յայտ է թէ՛ առ Բուզգն, և ոչ թէ՛ առ առաւելն, որպէս յօժարեցին ոմանք վրիպանօք մեկնել. — եւրն ընտրելեաց անուն պէտք է բովանդակէ, ոչ նուազ քան զեր, մանաւանդ թէ առաւել եւս քան զերն (ըստ Տաճկերէն բնագրի Օրինաց՝ «Անճագ իշպու տէֆթէ-րին լա ազալլ եէտի զէվաթ էսամիսինի շամիլ օյմար լազըմ տըր»), անորիւ պայմանաւ: Ըստ այսմ ընտրելեաց թիւն ի վեր՝ անաւանանալիս թողուած է, իսկ ի վայր՝ սահմանաւոր է: — Բաջայայտ է՝

թէ սահմանաթիւն խորհրդով և քաջընտրաբար զրուած է, ի դիւրութիւն ընտրողական գործոյն, պէս պէս հնարաւոր զիպաց զառաջս ունելոյ և Ազգային Երեսփոխանական Ընդհանուր Ժողովոյն ընդարձակագոյն իմն ասպարէզ ընծայելոյ նպատակաւ:

Յայտմ մասին Երուսաղեմեան Կանոնագիրն բոլորովին այլալիերայ է և յայտնապէս հակառակի Ազգային Սահմանադրութեան Կանոնագրած օրինակին: Վասն զի յօդ. 26 Երուսաղեմեան Կանոնագրոյ թիւր մեկնելով զլուսաւոր զիւրիմաց բնագիր հատածոյ Ազգային Սահմանադրութեան, զոր ի վեր անդր ի մէջ բերի, և զբացայայտ մեկին իմաստն կամակորելով, և մանաւանդ ի բաց թողով զգլխաւոր մի մասն կանոնիս, այս է՝ զբառս ԳՈՆԷ, հակառակ մտաց և զօրութեան բանից Օրինաց, սահման ղճէ համարոյ ընտրելեաց, իբրև զանշարժ հաստատուն կանոն յականէ կարգելով զթիւ «Եօթն», և զայս ցուցակ եւթանց անուանէ «առաջին ցուցակ եօթն ընտրելեաց»: Թէ արդեւ այս ի բաց թողումն բառիս զճէ խորհրդով եղած է, և կամ անտապրութեամբ և վրիպանօք, անյայտ է ինձ: Զիմարդ և իցէ, այն ստոյգ և բացերն է՝ թէ ձախող իմն և միակողմանի կամայական փոփոխումն է ընկալեալ տիրող Պետական Օրինաց, այսինքն՝ Ազգային Սահմանադրութեան, որոյ բովանդակած նիւթոց «անբերի գործադրութեան հսկել» պարտաւոր է Ազգային Կեդրոնական Վարչութիւնն:

Ազգային պաշտօնէից և ժողովոց իշխան՝ Կանոնն է, այս է Ազգային Սահմանադրութիւնն, վաւերացեալ և հաստատեալ ի Բարձրագոյն Իշխանութիւնէ Օսմանեան Տէրութեան, որում հպատակ է նաև միաբանութիւն ս. Յակովբեանց: Ուստի Ազգային Իշխանութեանց, նոյնպէս և յիշեալ միաբանութեան որոշմունք, սահմանք և կանոնադրութիւնք չեն արժանի ընդունելութեան և հարկեցուցիչք ի հնազանդութիւն, եթէ խոտորին ի Պետական Օրինաց և Կանոնաց, և կամ նոցին հակառակին:

Ապա ուրեմն, առանց ամենայն երկբայութեան, յօրինուած և բովանդակութիւն չորրորդ հատածոյ՝ զոր ունի յօդ. 26-րդ Երուսաղեմեան Կանոնագրի, ցորչափ յայտնի տրամադրութեանց Ազգային Սահմանադրութեան չմիաբանին, առանց հիման և հաստատութեան են, ամին իրի ամեննին իսկ անվաւերական և անոյժ: Բուն կանոնատու և ուղղիչ վասն առաջակայ խնդրոյս՝ Ազգային Սահմանադրութիւնն է, և ոչ բնաւ Երուսաղեմեան Կանոնագիրն: Ընդ այս չիք ինչ տարակոյս Պարտ է և զայս ևս գիտնլ՝ թէ վարչութիւն մի բնաւ և ոչ իւրեք չէ կապեալ յորպիսի ինչ եւիցէ վրէպ կարգադրութիւն նախորդ իրիք Վարչութեան, այլ բաւական է, մանաւանդ պարտի իսկ, ըստ պահանջելոյ հարկի, այնմ որ արտաքոյ օրինաց կարգեալ է չհաւանելով, միւսանդամ վերստին ուղղել և

յարդարել զսխալանս, և զանպատեհութիւնս ի միջոյ բառնալ:

Նոյն բանք են և վասն առաջին հատածոյ յօդ. 23-ի Ազգային Սահմանադրութեան, համեմատութեամբ ընդ վերջին մասին յօդ. 26-ի Երուսաղեմեան Կանոնադրոյ, զոր վերագոյն ի մէջ բերի. զի յօդ. 23 Ազգ. Սահմ. կանոնէ գայտ ինչ.

«Կրօնական և Քաղաքական Ժողովները խառն Ժողով կազմելով, վերոյիշեալ ցուցակին [այսինքն՝ ի միաբանութենէ ս. Յակ. Ազգային Կեդրոնական վարչութեան մատուցեալ «ներկայացման ցուցակին»] մէջ յիշատակուած անձանց ար-է ժանիքը կը քննեն, և երեք բնութիւյ որոշելով անունները Ընդհանուր Ժողովոյն կը ներկայացնեն»:

Ըստ այսմ խառն Ժողովն յորոշելն զերիս բնօրինակ զմի եւ զնոյն գործ կը կատարէ, որպէս միաբանութիւնն ս. Յակ. Երկրորդն ևս կը պատրաստեն մի մի ցուցակ երից բնօրինակաց. ուստի ի միասին հաշուեալ զցուցակ եւրն բնօրինակաց միաբանութեան, լինեն ընդ ամենայն երեք ցուցակ, այսինքն՝ 1. «առաջին ցուցակ եւրն բնօրինակաց» և 2. «երկրորդ ցուցակ երեք բնօրինակաց», պատրաստեալք ի միաբանութենէ ս. Յակ. և 3. մի ցուցակ երից բնօրինակաց, կազմեալ ի ձեռն խառն Ժողովոյ:

Այլ ազդ, առ ինչ այդ անօգուտ և անզեպ կրկնումն միննոյն գործողութեան: Առ իմէ այդ անհրաման ճշտութեամբ յիշուանց՝ Զիարդ մարթ իցէ՝ զիբաւունս զերիս բնօրինակ օրոշելոյ, որ ըստ օրինի միայն խառն Ժողովոյ անկ է եւ նմա ինքնին առանձինն պահեալ, միանգամայն եւ միաբանութեան ս. Յակ. յանձն առնել: Ո՞չ ապաքէն այդ կրկին զուգահաւասար Կանոնադրութիւնք ամենեին իսկ ընդդիմակ և խափանիչ են իրերաց: Առանց երկմտութեան, հարկ անհրաժեշտ է՝ կամ զմին՝ և կամ զմիւսն իրրե զաւելորդ եղծանել: Արդ, որովհետեւ այդ իբաւունք խառն Ժողովոյ ըստ Օրինաց Սահմանադրութեան հաստատեալ են, եւ առանց Բարձրագոյն Հրամանի անփոփոխելի եւ ո՛չ երբեք այլում փոխանցելի. իսկ տրամադրութիւն կամ կարգադրութիւն Երուսաղեմեան Կանոնագրի յայդմ մասին յայտնապէս ընդդէմ Օրինաց է, ապա ուրեմն՝ անչնչտ և առանց ամենայն հակառակութեան՝ վերջինս այս, այսինքն է՝ իբաւունք զերիս բնօրինակ օրոշելոյ, որ զօրինաւոր պայմանաւ ս. Յակ. միաբանութեան շնորհեալ է, ամենայնիւ խափանելի. սպասուողս քնջելի է:

Յօդ. 23 Ազգ. Սահմանադրութեան ի վերոյգրեալ բանս յարէ և գայս՝ թէ

«Միաբանութեան կողմէն եկած ցուցակն ալ Ընդհանուր Ժողովոյ սրահին մէջ կախուած կըլլայ»:

Այս հատած առանց ամենայն երկբայութեան ակներե ցու-

ցանէ՝ թէ ս. Յակ. միաբանութիւնն ոչ եթէ երկուս ցուցակս, այլ մի միայն ցուցակ պարտի մատուցանել, որ պէտք է բովանդակէ զանուանս զոնէ եւրն անձանց, կամ ըստ կանոնաց ճշդիւ կամեցեալ ասել. զանուանս բոլորեցունց՝ որոց ի նպաստ Բուխյի Բուխյի լինին, առանց ինչ բացառութեան Իսկ իման ժողովն առաջի առնէ Ազգային երեսփոխանական Ընդհանուր Ժողովոյն թէ զայժմու յիշատակեալ ցուցակ միաբանութեան և թէ զիւր մասնաւոր ցուցակ երից բնութեաց, ուստի միահամուռ՝ լոկ երկուս ցուցակս, ոչ աւելի և ոչ նուազ, Զնոյն հաստատէ ևս և ի վեր անդր յիշատակեալ յօդ. 23 Ազգ. Սահմանադրութեան, որոյ վերջին հաստած ունի օրինակ այս.

«Ընդհանուր Ժողովը բնութեաց վրայօք թէ միաբանութեան և թէ Ազգային երկու Ժողովոց [այսինքն՝ Կրօնական և Բազմական Ժողովոց. այս է՝ իման Ժողովոյ] կարծիքը իմանալով, անոնց մէջէն [այսինքն՝ յերկոցունց յուցակաց, ի ցուցակէ միաբանութեան, և ի ցուցակէ իման Ժողովոյն] կրօնից, ուսման և բարի վարուց նկատմամբ ամենէն աւելի արժանաւորութիւն ունեցող անձը կրնարէ գաղտնի քուէարկութեամբ և քուէից բացարձակ առաւելութեամբ»:

Հուսկ յետոյ ի նոյն յարեալ կարգէ և զայս կանոն՝ թէ

«Ընդհանուր Ժողովոյ մէջ՝ միաբանութեան կողմէն ներկայացուած յուցակէն դուրս անձի վրայ քուէարկութիւն չկրնար ըլլալ»:

Աստէն կանոնն Ազգային Սահմանադրութեան վերջին անգամ յայտնապէս վերստին կրկնէ՝ թէ՝ մի միայն է ցուցակն՝ զոր ներկայացուցանէ միաբանութիւնն ս. Յակ., զնկելով միաբար «ցուցակէն» և ոչ թէ «ցուցակներէն». բազմաբար, որպէս սահմանէ երուսաղեմեան կանոնագիրն:

Առաջակայ համեմատութիւն երուսաղեմեան կանոնագրոյ ընդ Ազգային Սահմանադրութեան յաղաղս բնորութեան Պատրիարքի ս. Երուսաղեմի յայտ յանդիման ցուցանէ՝ թէ կարգադրութիւնք երկոցունց միով մասամբ կարի այլակերպք են ի միմեանց, և միւսով ևս մասամբ հակառակին իսկ իրերաց:

Ի կատարածի ի դէպ թուի ինձ, յառաւել ևս լուսաւորութիւն, վերստին միւս անգամ կարճառօտիք դէմ յանդիման միմեանց զնեւ զայժմու յիշատակեալ կարգադրութիւնս:

Հս Ազգ. Սահմ.

Հս Կան. Միաբ. ս. Յակ.

1. Պատրիարք ս. Երուսաղեմի

Ընտրեալ լինի յԱզգ. երեսփ. Ժողովոյ:

2. Միաբանութիւն ս. Յակ. ունի

իրաւունս զկարծիս իւր զընտրելի
անձանց յայտնելոյ:

8. Ան այս միաբանական Ընդ. Ժողովն մի միայն ցուցակ. այս է՝ ներկայացման ցուցակ պատրաստէ, ճշգիւ ըստ օրինակի ցուցակի ընտրելեաց, զոր կազմէ Եկեղեցական Համագումար Ժողովն Կ. Պոլսոյ վասն ընտրութեան Պատրիարքի Կ. Պոլսոյ:

4. Միակ ցուցակն՝ զոր մատուցանէ միաբանութիւն ս. Յակ. բովանդակելոց է զոմէ եւրն անուն, ռատր ի վեր անսահմանական է թիւ անուանց, իսկ ի վայր իբրեւ զխանարհագոյն սահման դնի թիւն եւրն:

5. Ի միջոյ անուանց նշանակելոց ի միակ ցուցակին միաբանութեան որոշէ իրան Ժողովն երիւ ընտրելիս:

6. Երկրորին ևս ցուցակը, մի միայն ցուցակ միաբանութեան ս. Յակ. և ցուցակ երից ընտրելեաց իրան Ժողովոյ, մատուցանին Ազգային Երեսի. Ընդ. Ժողովոյն:

7. Ի միջոյ անուանց բովանդակելոց յերկուսին ցուցակս յայտոսիկ. այսինքն՝ ի ցուցակի միաբանութեան և ի ցուցակի իրան Ժողովոյ, ընտրէ Ազգ. Երեսի. Ընդ. Ժողովն զՊատրիարքն Երուսաղէմի:

Յայտ համամատուցանէ ակնեքն տեսանի մեծամեծ անմիաբանութիւն ընթացից երկոցունց ընտրողական զօրժողութեանց և հակառակութիւն նոցին ընդ միմեանս:

3. Միաբանական Ընդ. Ժողովն պատրաստէ ան այս՝ երկին ցուցակս, մին եւրն ընտրելեաց, և մեզն՝ երից ընտրելեաց:

4. Երկին ցուցակն՝ զորս մատուցանէ միաբանութիւն ս. Յակ. սահմանափակեալ են. առաջինն՝ պարտի բովանդակել եւրն անուն, իսկ երկրորդն՝ երիւ անունս:

5. Զնոյն զորս երիւ ընտրելիս զատելոյ որոշելոյ, որ իրաւունք են իրան Ժողովոյ, կատարէ և միաբանութիւն ս. Յակ.

6. Երկին ցուցակը միաբանութեան ս. Յակ., այսինքն՝ առաջին ցուցակ եւրն ընտրելեաց եւ երկրորդ ցուցակ երից ընտրելեաց, մատուցանի Ազգային Երեսի. Ընդանուր Ժողովոյն:

7. Ի միջոյ անուանց բովանդակելոց յերկուսին ցուցակս, զորս միաբանութիւն ս. Յակ. մատուցանէ, ընտրէ Ազգային Երեսի. Ընդանուր Ժողովն զՊատրիարքն Երուսաղէմի, և այն՝ որպէս մէկին բանիւք ասէ Կանոնն՝ «Կ. Պոլսոյ Պատրիարքի ընտրութեան տրամադրութեան համամատուցան:

Իսկ արդ՝ եթէ միանգամ սոյն այս երկու միմեանց ընդդիմակաց և հակառակարան Կանոնք որպիսի ինչ և իցէ պատճառօք ի գործնականին ընդ իրեարս ընդհարականիցեն, որպէս և արգենմբ իսկ եղև (այժմու ծանօթ կոռուական ինդիր ցուցակաց Պատրիարքական ընտրելեաց, վասն որոյ վէճ և հակառակութիւն ի մէջ Ազգ. Կեդր. վարչութեան և միաբանութեան ս. Յակ.) յայնժամ գիարդ և որով օրինակաւ հնար իցէ արդեւք՝ լաւագոյնս և իրաւախոհ եղանակաւ զինճիռն լուծանել զվիճումն վասն իրաւանց իրադադեցուցանել, և զայլակերպութիւնս կարծեաց ընդ միմեանս հաշտեցուցանելով՝ զերկուսին ևս կողմանս միաբանել ի բարին և յօգտակարն:

Գ.

Նախ ի դէպ է արդեւք աստէն դարձեալ միւսանկամ համաօտիւք երկրորդել զպայման և զկարգ գործողութեանց վասն ընտրութեան Պատրիարքի ս. Երուսաղեմի, ըստ որում Կանոնեալ և հաստատեալ են զօրութեամբ օրինաց Ազգային Սահմանադրութեան ի վերադոյն ճառեալ յօդուածս 21, 22 և 23, և որպէս պարտն էր կատարել զայն:

Ա. Գործ միաբանութեան ս. Յակովբեանց յԵրուսաղեմ.

1. Պատրիարքական Տեղապահն յօրինէ նախ զցանկ անուանց համօրէն միաբանից, որք զօրինական և զկանոնական հանգամանս ընտրելիութեան ունին:

2. Պատրիարքական Տեղապահն գումարէ զմիաբանական Ընդհանուր Ժողովն, որում առաջի առնէ զվերոյիշեալ ցուցակ անուանց միաբանից: (Հարկ էր յայտնագոյնս և հաւատեալ սահմանել զժամանակակէտ Ժողովոյն գումարելոյ):

3. Քուեալկութիւն վասն պատրաստութեան ցուցակի բնօրէնեաց կամ՝ «Երկայացման ցուցակի», որ բովանդակէ զհամօրէն անուանս այնոցիկ՝ որք Բուեայս ստացան, ըստ կարգի թւոյ քուէից, մինչեւ ցմի իսկ Բուէ ի միասին առեալ: Բայց սակայն պայման անհրաժեշտ է՝ զի թիւ անուանց նշանակելոց ի ցուցակին, այսինքն՝ թիւ ամենայն քուէնկալաց (քուէ ստացողաց) միահաշոյն գոնէ եւրք լիցի (ըստ Տահկերէն բնագրի Օրինաց՝ «Անճագ իշպու տէֆթէրին լա ազալլ եէսի զէվաթ էսամիսինի շամիլ օլմասը լազըմ տըր»):

4. Սոյն այս «Երկայացման ցուցակ», բովանդակիչ համօրէն անուանց Բուէրնկալաց՝ որոց ամբողջական թիւ պարտի գոնէ եւրք լինել, ըստ օրինի վկայեալ և վաւերական գործեալ, յիշեալ լինի առ Ազգային Կեդրոնական Վարչութիւն (Պատրիարքարան) կոստանդնուպօլսոյ:

Այսչափ է միայն գործակցութիւն կամ մասնակցութիւն միաբանութեան ս. Յակովբեանց յիրս ընտրութեան Պատրիարքի Առաքելական Աթոսոյ ս. Երուսաղեմի:

Բ. Գործ Ազգային Բարձրագոյն Իշխանութեանց ի Կոստանդնուպոլիս:

1. Խառն ժողով (այսինքն՝ կրօնական և Քաղաքական ժողովք միագումար) ի վերոյիշեալ «ճեղկալացման ցուցակէ» երիս քննելիս զատելով որոշելով, կազմէ զառանձինն ցուցակ այտոցիկ երից քննելեաց:

2. Զայս ցուցակ երից քննելեաց ներկայացուցանէ Խառն ժողովն Ազգային Երեսփոխանական Ընդհանուր Ժողովոյն:

3. Ի կատարած ամենայնի Ազգային Երեսփոխանական Ընդհանուր Ժողովն, առաջի աչաց ունելով զերկուսին վերասացեալ ցուցակս, այսինքն զցուցակ երից քննելեաց Խառն Ժողովոյ հանդերձ ճեղկալացման ցուցակաւ որ ի միաբանութենէ ս. Յակ., քննեի զՊատրիարք ս. Երուսաղեմի, ըստ կամս եւ առանց խտրելոյ, կամ ի ցուցակէ այժմու յիշատակեալ միաբանութեան, եւ կամ ի մասնաւոր ցուցակէ Խառն Ժողովոյ: (Առ այս գործ ընտրութեան ոչինչ ժամանակակէտ դնէ կանոնն: Առ ի խափան լինելոյ ամենայն հնարաւոր անպատեհութեանց և տարապայման յերկարաձգութեանց, պարտ և պատշաճ էր ճշդիւ հշանակել զժամանակ ընտրութեանն):

Ահաւարկ ըստ այժմեան տիրող հաստատուն Օրինաց միակ ուղիղ եւ կանոնաւոր պայման կամ կարգ ընտրութեան Պատրիարքի ս. Երուսաղեմի:

Եւ արդ, ըստ վերոյգրեւոցս յայտնի և հաստատեալ է այսուհետեւ՝ թէ պայման կամ կտրգադրութիւն, զոր ի կիւ արկանէ միաբանութիւն ս. Յակովբեանց յընտրութիւն իւրեանց Պատրիարքի, կամ լաւ եւ և ճշկրտագոյն բացատրութեամբ՝ ի պատշաճութիւն ցուցակի քննելեաց, կարօտ է յերկուսեւ պայմանաց, այնուհի ի կարգադրութենէ Ազգային Սահմանադրութեան խոտորեալ է, և ոչ առանց հակասութեանց և օրինական էական թերութեանց: Զայսմանէ այլ եւ չէ և չէ իսկ մարթ վիճելու եւ զարձեալ պարտ է մանաւանդ ի նկատ առնուլ՝ թէ, ի ժամ ընտրութեան Պատրիարքի ս. Երուսաղեմի, Ազգային Երեսփոխանական Ընդհանուր Ժողովն իբրեւ զիւր միակ կանոն եւ առաջնորդ ունի զԱզգային Սահմանադրութիւն, յոր կապեալ է նա ինքն օրինօք, և ոչ և թէ զԿանոնադիր միաբանութեան ս. Յակովբեանց, — որոյ տրամադրութիւնք, որպէս յառաջագոյն իսկ ասացաւ, անվաւերական են և անոյժ, ցորչափ Ազգային Սահմանադրութեան չմիաբանին, — և կամ զկանխակալ բեր

եւ զօրինաւոր խմբ կարգադրութիւն, եւ նմին իրի պարտի անվրէպ եւ անխոստ վարել ըստ ամենայնի նշանակողն տրամադրութեանց Ազգային Սահմանադրութեան: Զայս ճշմարտութիւն վկայէ և յօդ. 26 *Երրօսադեմեան Կանոնադրի ինքնին գլխովին յայտնի բանիւքս՝ թէ Ազգ. Երեսօր. Ընդհ. Ժողովն Վերնորէ Պատրիարքն ս. Երրօսադեմի, Կ. Պօլսոյ Պատրիարքի ընտրութեան տրամադրութեան համեմատ: Եւ այսու բանիւ ինքն իսկ իւրովի եղծանէ զիւր նախակարգ տրամադրութիւն — զի, որովհետեւ Պատրիարքն ս. Երրօսադեմի չկողջային Երեսօրիսանական Ընդհանուր Ժողովոյն Վ. Պօլսոյ Պատրիարքի ընտրութեան տրամադրութեան համեմատ» ընտրեալ լինի, և քանզի այս տրամադրութիւն այլազգ է քան զոր ինչ սահմանէ յօդ. 26 հատած 4 և 5 Երրօսադեմեան Կանոնի, ուստի սա ինքն զինքն եղծանէ քննէ: Արդարեւ որպիսի ինչ հակասութիւն Այսօրինակ անձամբ անձին հակասականութիւն կանոնադրութիւն առանց երկմտութեան անգոր և անվաւեր է:*

Եւ ի վերայ այսօր ամենայնի Երրօսադեմեան Կանոնի կարգեալ օրինակ կամ եղանակ պատրաստութեան ցուցակի ընտրելեաց, համեմատութեամբ պատշաճեալ տրամադրութեան Ազգային Սահմանադրութեան, չէ և չէ իսկ բնաւ արդարացի. վասն զի

Նախ՝ արտաքոյ եւթն ընտրելեաց, զայլ միաբանակից եղբարս, որք նոյնպէս բուռնս ինչ, թէպէտ առաւել թէպէտ նուազ թուով, ստացան, յիւրեանց իրաւանց գրկէ: Ապաքէն չէ արժան և իրաւ եւրն եւեր անձինս զատել որոշել ըստ կարգի բազմութեան քուէից, և ամենեւեմ իսկ մերժել ի բաց հանել ի դասե բուէրնկալաց զնախօրէն մնացեալ անձինս. զի մի միայն բուէ ստացողն անգամ ունի իրաւունս ի ցուցակն անցանելոյ եւ ի բիւ բնութեաց կարգելոյ, և այնու իսկ ունի հնարաւորութիւն այլ և ակնկալութիւն բնութեալ լինելոյ: Սահմանաւոր փակեալ ցուցակ եւրն եւեր ընտրելեաց, որ զայլս ի գումարութենէ բովանդակ քուէընկալաց ի բաց հանէ, եթէ այնպէս ինչ թուեացի, լոկ՝ ըստ անձնական կարծեաց քուէարկուաց՝ զատումն որոշողութիւն իմն է արժանաւորագոունից. թէպէտեւ, — վերստին միւսանդամ կրկնելի է, — այդ սահմանարկութիւն ցուցակի ընտրելեակ ինչ միայն կարծումն և զրկանք են իրաւանց այլոց քուէընկալաց, այլ և ամենեւին իսկ ընդդէմ Օրինաց է:

Եւ դարձեալ, վերագոյն ճառեալ ընտրողական դրոժ միաբանութեան ս. Յակ. գրկանք են իրաւանց Ազգային Երեսօրիսանական Ընդհանուր Ժողովոյ, վասն զի սա ինքն ունի իրաւունս և պարտի իսկ լիով գիտակ լինել ամենայն խնդրոց կազմութեան ցուցակի ընտրելեաց, այսինքն՝ «ներկայացման ցուցակի», և ըստ այսմ տեղեկացեալ բովանդակ արգեանց բուէարկութեան, ուստի համարէն անուանց՝ որք բուռնս, եւ այն՝ մինչեւ ցմի իսկ բուէ, ստացեալ ունին:

Ապա ուրեմն, գլխաւորելով զսոսջակայ դիտողութիւնս իմ ի խնդիր ընտրութեան Պատրիարքի Կ. Նյուսադէմի, ասեմ՝ թէ, հայեցեալ ի ծանօթ անհաճոյ դէպս ալժմու ժամանակիս, — ի յուզեալ խնդիր վերստին նորոգ կազմութեան ցուցակի բնութեաց ի ձեռն միաբանութեան Կ. Յակովբեանց, և ի գծկամակութիւն և յանօժարութիւն այսր միաբանութեան յայտ մատին, — ինձ թո՛ւի՝ թէ չեն ինչ պէտք, ի լրումն համարոյ եւթանց, միւսանգամ յարգարման «ցուցակի եւրն բնութեաց», զի արդարն չի՛ք իսկ օրինակն ինչ հիմն կամ սլանաւոք առ այս. զնոյն ասելի է և վասն զպատաստութիւն ցուցակի բնութեաց (այսինքն՝ «Ենթկայացման ցուցակի») միւսանգամ կրկնելոյ. այլ բաւական իցէ, առ ի զհակառակութիւնն և զայլակերպութիւն կարծեաց ի միջոյ բառնալոյ, երկրցունց ևս կողմանց զիջանկ և հպատակել Օրինաց. Ուստի Ազգային Կեդրոնական Վարչութիւնն չունի օրինական ինչ պատճառս յիւր կարծիս զկազմութենէ «ցուցակի եւրն բնութեաց» պնդելոյ, այլ պարտի լով ըստ Օրինաց պահանջել ի միաբանութեան Կ. Յակովբեանց զամբողջական ցուցակ բնութեաց, այսինքն՝ զլի բովանդակ ցուցակ հաւօրեկն անուանց, որոց քանք տեսել են ի միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ, առանց ի բաց հանկոյ և ոչ զմի սք ի նոցանէ. — Իսկ միաբանութիւն Կ. Յակովբեանց չունի բնաւ իրաւացի ինչ պատճառս զօրինաւոր պահանջման Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան մերժելոյ, մանաւանդ թէ միաբանութեան հարկ ի վերայ կայ. առանց ի զուր յամուեալ պրնդեալ կալոյ յիւր կարծեալ իրաւունս, որք ճշմարտիւ հակառակ ելանեն Օրինաց, և որպէս արժանն է՝ խաղաղասէր սգով, բարեք մտօք և բարեխորհուրդ նախանձաւորութեամբ զիւր պարտիս կատարել, փութալով յիկ առ որս ըստ իրաւանց անկ է զայժմու յիշատակեալ ցուցակ բնութեաց («Ենթկայացման ցուցակ»). որպէս զի հուսկ ուրեմն Ազգային Երեսփոխանական Ընդհանուր Ժողովն կարող լիցի ըստ Օրինակ կանոնաւոր պայմանաւ ի գլուխ հանել զբնութիւն Պատրիարքի Առաքելական Աթոռոյ Կ. Յակովբեանց, — Ենտրութիւն, որ գունակ գունակ չըջանաց և պէս պէս մանուածապատ դարձուածոց պատճառաւ մշտնապի ձգձգեցաւ և ընդ վճար յապարհեաւ մինչև ցայսօր ժամանակիս:

Զամենայն առաջիկայ հանգամանս իրաց բարեք կշռեալ, կարծեմ՝ թէ, առանց ամենայն երկրայութեան, այս է մի միայն օրինաւոր, արգարացի եւ ազնուագոյն լուծումն արդի ճառեալ խնդոյս՝ որ, անշուշտ իցաւ ամենեցուն, ի զուր պէս պէս թիւրիմացութեամբք և անուշիղ մեկնութեամբ Օրինաց, որպէս և ձախող և վրիպական կարգազրութեամբք անհնարին խառնակեցաւ և եղև այսօր գոգցես իմն Գորդեան հանգոյց, — որոյ, եթէ Տէր կամեսցի, մօտաւոր յաջող լուծման իցէ թէ սակաւիկ մի նպաստ լիցի գուղնաքեալ գրուածս այս:

Յոպպէ, 9/22 փետրուար 1914.

Յրէսերիք Յ. Մուրաճ